

ความสัมพันธ์ระหว่างชนิดของผลึกในปัสสาวะและองค์ประกอบของนิ่ว

มณฑิรา มฤคทัต¹

วรพงศ์ เชาวนชูเวช²

Abstract:

Correlation of crystal in urine and urinary tract stone composition

Marikatat M, Chaochuvate V.

Division of Urology, Division of Plastic Surgery, Department of Surgery,

Faculty of Medicine, Prince of Songkla University, Hat Yai, Songkhla, 90110, Thailand

Songkla Med J 2003; 21(2): 109-113

Objective: To assess the correlation of crystal in urine and urinary tract stone composition.

Design: Descriptive study.

Materials and methods: For urinalysis study, 617 urolithiasis patients seeking for treatment in Songklanagarind Hospital during 1996 – 2000 who provided the stone for analysis with infrared spectroscopy were enrolled.

Results: 71.9% of urolithiasis patients had urine specific gravity between 1.015–1.025 and 43.3% had urine pH 5.0. For microscopic study, 68.7% of urolithiasis patients showed abnormal urine and 8.8% revealed crystal in urine. Stone composition was the same as those of crystals in 76.5% of patients with oxalate crystals and 75% of those with uric acid crystals.

Conclusion: Urolithiasis patients with oxalate and uric acid crystal in urine showed correlation between the type of crystal and composition of the stone.

Key words: crystal in urine, urolithiasis, composition

---

¹พ.บ., ว.ว. ศัลยศาสตร์ยูโรวิทยา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หน่วยศัลยศาสตร์ระบบทางเดินปัสสาวะ ²พ.บ., ว.ว. ศัลยศาสตร์ตกแต่ง, อาจารย์
หน่วยศัลยศาสตร์ตกแต่ง ภาควิชาศัลยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
รับต้นฉบับวันที่ 2 กันยายน 2545 รับลงตีพิมพ์วันที่ 24 มกราคม 2546

บทคัดย่อ:

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความชุกของการพบผลึกในปัสสาวะ และความสัมพันธ์ของผลึกที่พบในปัสสาวะกับองค์ประกอบของนิ่วทางเดินปัสสาวะ

แบบวิจัย: เชิงพรรณนา

วัสดุและวิธีการ: ทำการศึกษาผู้ป่วยโรคนิ่วทางเดินปัสสาวะที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2539 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 และได้ส่งมอบตัวอย่างนิ่วเพื่อวิเคราะห์ทางองค์ประกอบโดยวิธีอินฟราเรดสเปกโตรสโคปี (IR Spectroscopy) จำนวน 617 ราย โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลึกที่พบในปัสสาวะ และผลวิเคราะห์นิ่ว

ผลการศึกษา: ค่าความถ่วงจำเพาะของผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะ ร้อยละ 71.9 มีค่าระหว่าง 1.015-1.025 และร้อยละ 43.3 มีความเป็นกรด-ด่างของปัสสาวะ 5.0 ผลการศึกษาทางกล้องจุลทรรศน์ พบว่าผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะมีเม็ดเลือดแดง และเม็ดเลือดขาวออกมาในปัสสาวะ ร้อยละ 68.7 และพบผลึกในปัสสาวะ ร้อยละ 8.8 เมื่อพิจารณาผลึกแต่ละชนิด พบว่า ผู้ป่วยนิ่วที่พบผลึกแคลเซียมออกซาเลตมีโอกาสที่องค์ประกอบของนิ่วจะเป็นแคลเซียมออกซาเลต ร้อยละ 76.5 และผลึกกรดยูริก มีโอกาสที่องค์ประกอบของนิ่วจะเป็นกรดยูริก ร้อยละ 75.0 ส่วนผลึกทริปเปิลฟอสเฟต และอะมอร์ฟัส ยังมีข้อมูลไม่เพียงพอที่จะสรุปความสัมพันธ์ของชนิดผลึกกับองค์ประกอบของนิ่ว

สรุป: ผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะที่พบผลึกกรดยูริกหรือออกซาเลตในปัสสาวะ จะมีโอกาสที่องค์ประกอบของนิ่วเป็นกรดยูริกหรือออกซาเลต ร้อยละ 76.5 และ 75.0 ตามลำดับ ส่วนผลึกชนิดอื่นยังมีข้อมูลไม่เพียงพอที่ใช้ทำนายองค์ประกอบของนิ่วได้

คำสำคัญ: ผลึกในปัสสาวะ, องค์ประกอบของนิ่ว

บทนำ

โรคนิ่วทางเดินปัสสาวะเป็นโรคที่พบบ่อยในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ปัญหาที่สำคัญของโรคนี้ทางเดินปัสสาวะ คือ ผู้เป็นนิ่วจะมีโอกาสเกิดนิ่วซ้ำได้มากกว่าประชากรทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นกับองค์ประกอบของนิ่วเป็นสำคัญ¹ นิ่วแต่ละชนิดมีแนวทางการรักษาและป้องกันแตกต่างกัน ดังนั้น การวิเคราะห์นิ่วจึงเป็นขั้นตอนการวินิจฉัยที่สำคัญสำหรับผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์นิ่วไม่สามารถทำได้ในโรงพยาบาลทั่วไป การเสาะหาวิธีสืบค้นที่สามารถทำได้ในโรงพยาบาลทั่วไปจึงมีความจำเป็น การตรวจปัสสาวะเป็นการตรวจพื้นฐานที่ทำให้ในทุกโรงพยาบาล จากแนวความคิดของกระบวนการเกิดนิ่วว่าเกิดจากผลึกเล็กๆ ในปัสสาวะ ซึ่งมีการรวมตัวของผลึกเกิดเป็นนิ่วขึ้น² นิ่วอาจทำให้ระคายเคืองหรือฉีกขาดของเยื่อบุทางเดินปัสสาวะ นอกจากนี้ยังอุดกั้นทางเดินของน้ำปัสสาวะ เป็นเหตุให้เกิดภาวะติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะได้ ดังนั้น การตรวจปัสสาวะของผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะ ควรตรวจพบเม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวมากกว่ากลุ่มประชากรทั่วไป นอกจากนี้การพบผลึกหลุดปนออกมากับปัสสาวะอาจใช้บอกองค์ประกอบของนิ่วได้³

การศึกษานี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความชุกของการพบผลึกในปัสสาวะของผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ และความสัมพันธ์ของผลึกที่พบในปัสสาวะกับองค์ประกอบของนิ่ว ซึ่งในกรณีที่มีความสัมพันธ์

จริงจะสามารถใช้ผลึกในปัสสาวะจากการตรวจปัสสาวะในการบ่งชี้องค์ประกอบของนิ่ว ซึ่งมีประโยชน์สำหรับโรงพยาบาลทั่วไปที่ไม่มีเครื่องวิเคราะห์นิ่ว

ประชากรและวิธีการศึกษา

ทำการศึกษาผู้ป่วยโรคนิ่วทางเดินปัสสาวะที่เข้ารับการรักษาโดยการผ่าตัดหรือสลายนิ่วในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2539 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 และได้ส่งมอบตัวอย่างนิ่วเพื่อวิเคราะห์ทางองค์ประกอบโดยใช้วิธีอินฟราเรดสเปกโตรสโคปี⁴ (IR Spectroscopy) จำนวน 617 ราย โดยทำการรวบรวมข้อมูลการตรวจปัสสาวะ (urinalysis; UA) ก่อนเริ่มการรักษาของผู้ป่วยจากเวชระเบียนผู้ป่วยนอก ซึ่งการตรวจปัสสาวะมีขั้นตอนการเก็บและการตรวจตามมาตรฐานห้องปฏิบัติการของโรงพยาบาลสงขลานครินทร์

คำจำกัดความ

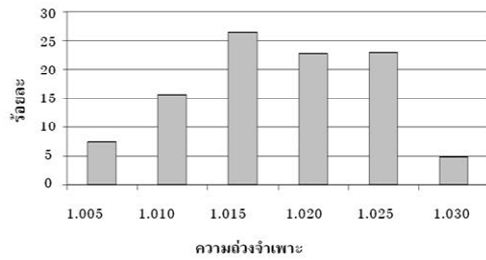
ความผิดปกติของการตรวจปัสสาวะ หมายถึงการตรวจพบเม็ดเลือดแดง (hematuria) มากกว่า 5 เซลล์ต่อ high power field (HP) และ/หรือ เม็ดเลือดขาวในปัสสาวะ (pyuria) มากกว่า 5 เซลล์ต่อ high power field (HP)⁵

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผู้ป่วยโรคนี้ทางเดินปัสสาวะที่เข้ารับการรักษาโดยการผ่าตัดหรือสลายนิ่วในโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2539 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 และได้ส่งมอบตัวอย่างนิ่วเพื่อวิเคราะห์ทางองค์ประกอบ โดยใช้วิธีอินฟราเรดสเปกโตรสโกปี (IR Spectroscopy) จำนวน 617 ราย จำแนกเป็นผู้ป่วยชาย 385 ราย (ร้อยละ 62.4) และผู้ป่วยหญิง 232 ราย (ร้อยละ 37.6) โดยมีอายุเฉลี่ย 52.9 ปี (18-95 ปี)

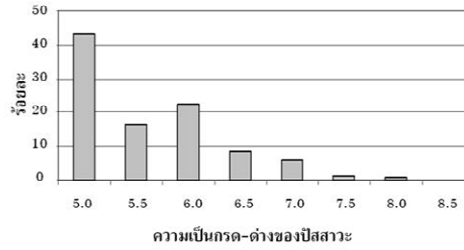
จากการศึกษาค่าความถ่วงจำเพาะของปัสสาวะในผู้ป่วยนี้ พบว่า ร้อยละ 27.2 มีค่า 1.015 เมื่อพิจารณาเป็นช่วงของความถ่วงจำเพาะ พบว่า ผู้ป่วยร้อยละ 71.9 มีค่าความถ่วงจำเพาะระหว่าง 1.015-1.025 (แผนภูมิที่ 1) ในการศึกษาค่าความเป็นกรดด่างของปัสสาวะพบว่า ร้อยละ 43.3 มีค่าความเป็นกรด-ด่างเท่ากับ 5.0 โดยเมื่อพิจารณาช่วงความเป็นกรด-ด่าง พบว่า ร้อยละ 82.5 มีค่าความเป็นกรดด่างของปัสสาวะระหว่าง 5.0-6.0 (แผนภูมิที่ 2) ส่วนการตรวจปัสสาวะโดยใช้กล้องจุลทรรศน์ พบเม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวในปัสสาวะ ร้อยละ 68.7 (ตารางที่ 1)

แผนภูมิที่ 1 แสดงความถ่วงจำเพาะของปัสสาวะในผู้ป่วยนี้ทางเดินปัสสาวะ

ตารางที่ 2: แสดงผลึกในปัสสาวะของผู้ป่วยนี้ทางเดินปัสสาวะ

ชนิดของผลึก	ผลึกชนิดเดียวกับองค์ประกอบนี้ (ร้อยละ)	ผลึกต่างชนิดกับองค์ประกอบนี้ (ร้อยละ)	รวม (ร้อยละ)
Amorphous	3 (37.5)	5 (62.5)	8 (100.0)
Calcium oxalate	13 (76.5)	4 (23.5)	17 (100.0)
Triple phosphate	1 (100.0)	0 (0.0)	1 (100.0)
Uric acid	18 (75.0)	6 (25.0)	24 (100.0)
Multiple type of crystal	4 (100.0)	0 (0.0)	4 (100.0)
รวม	39 (72.2)	15 (27.8)	54 (100.0)

แผนภูมิที่ 2 แสดงความเป็นกรด-ด่างของปัสสาวะในผู้ป่วยนี้ทางเดินปัสสาวะ

ตารางที่ 1 แสดงผลการตรวจปัสสาวะของผู้ป่วยนี้ทางเดินปัสสาวะ

ผลตรวจปัสสาวะ	จำนวน (ร้อยละ)
Abnormal UA	424 (68.7)
Hematuria	105 (17.0)
Pyuria	129 (20.9)
Hematuria with pyuria	190 (30.8)
Normal UA	193 (31.3)
รวม	617 (100.0)

การศึกษาน้ำผลึกในปัสสาวะพบว่า ผู้ป่วยนี้ทางเดินปัสสาวะมีผลึกในปัสสาวะ 54 ราย (ร้อยละ 8.8) โดยพบผลึกในปัสสาวะ 4 ชนิด คือ อะมอร์ฟัส (amorphous) 8 ราย (ร้อยละ 14.8), ทริปเปิลฟอสเฟต (triple phosphate) 1 ราย (ร้อยละ 1.9) แคลเซียมออกซาเลต (calcium oxalate) 17 ราย (ร้อยละ 31.5) และกรดยูริก (uric acid) 24 ราย (ร้อยละ 44.4) นอกจากนี้ยังพบผลึกแคลเซียมออกซาเลตร่วมกับกรดยูริก 4 ราย (ร้อยละ 7.4)

เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ของผลึกในปัสสาวะกับองค์ประกอบของนิ่ว โดยทำการศึกษาในกลุ่มผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะที่มีผลึกในปัสสาวะร่วมด้วย จำนวน 54 ราย พบว่าชนิดของผลึกในปัสสาวะเป็นชนิดเดียวกับองค์ประกอบของนิ่ว 39 ราย (ร้อยละ 72.2) โดยกลุ่มที่พบผลึกแคลเซียมออกซาเลตจะมีองค์ประกอบของนิ่วเป็นแคลเซียมออกซาเลต ร้อยละ 76.5 กลุ่มที่พบผลึกกรดยูริกจะมีองค์ประกอบของนิ่วเป็นกรดยูริก ร้อยละ 75.0 กลุ่มที่พบผลึกแคลเซียมออกซาเลตร่วมกับกรดยูริกมีองค์ประกอบของนิ่วเป็นแคลเซียมออกซาเลต และ/หรือกรดยูริก ร้อยละ 100.0 กลุ่มที่พบผลึกทริปเปิลฟอสเฟต มีองค์ประกอบเป็นแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต ร้อยละ 100.0 และกลุ่มที่พบผลึกอะมอร์ฟัส มีองค์ประกอบของนิ่วเป็นแคลเซียมฟอสเฟต ร้อยละ 37.5 (ตารางที่ 2)

วิจารณ์

นิ่วทางเดินปัสสาวะเป็นโรคที่พบในทุกภูมิภาคของประเทศไทย นิ่วแต่ละชนิดมีแนวทางการรักษาและป้องกันการเกิดนิ่วซ้ำแตกต่างกัน ดังนั้นการรู้อุบัติของนิ่วจะทำให้แพทย์สามารถให้การรักษาและป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้ป่วย อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์องค์ประกอบไม่สามารถทำได้ในโรงพยาบาลทั่วไป ดังนั้นการสืบค้นเพื่อหาการตรวจพื้นฐานที่สามารถบ่งถึงองค์ประกอบของนิ่วจึงมีประโยชน์สำหรับโรงพยาบาลทั่วไป

การตรวจปัสสาวะ (urinalysis) เป็นการตรวจพื้นฐานประกอบด้วย การตรวจทางกายภาพ (สี ความใส ความถ่วงจำเพาะ) การตรวจทางเคมี (ความเป็นกรด-ด่าง โปรตีน น้ำตาล urobilinogen, และ nitrite) และการตรวจทางกล้องจุลทรรศน์ (เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาว เซลล์ต่าง ๆ แบคทีเรีย ไขมัน ผลึก และ cast) ความผิดปกติที่พบในปัสสาวะ เช่น ความถ่วงจำเพาะสูง แสดงถึงภาวะขาดน้ำ (dehydration) หรือความเป็นกรด-ด่างของปัสสาวะ จะทำให้ผลึกบางชนิดตกตะกอนได้ง่าย ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมการเกิดนิ่ว⁶ ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีผู้ป่วยร้อยละ 71.9 มีค่าความถ่วงจำเพาะของปัสสาวะระหว่าง 1.015-1.025 ซึ่งไม่สนับสนุนแนวคิดเรื่องนิ่วเกิดจากภาวะขาดน้ำ สำหรับการศึกษาค่าความเป็นกรด-ด่างของปัสสาวะ พบว่า ร้อยละ 43.3 มีค่า 5.0 สอดคล้องกับการที่พบผลึกกรดยูริกในปัสสาวะมากที่สุด คือ ร้อยละ 44.4 เนื่องจากในภาวะที่ปัสสาวะมีความเป็นกรด ผลึกของกรดยูริกจะสามารถตกตะกอนได้ง่ายกว่าผลึกชนิดอื่น อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีข้อด้อยในการศึกษาข้อมูลเชิงลึก เช่น การที่ค่าความถ่วงจำเพาะในผู้ป่วยนี้มีค่าปกติ อาจเกิดจากผู้ป่วยได้รับ

คำแนะนำให้ดื่มน้ำมาก ๆ จากแพทย์ที่ให้การรักษาเบื้องต้นมาแล้ว ดังนั้นค่าความถ่วงจำเพาะที่ได้อาจไม่ใช่ค่าที่แท้จริงในภาวะปกติของผู้ป่วย หรือการที่ปัสสาวะของผู้ป่วยมีความเป็นกรดมาก อาจเกี่ยวข้องกับอาหารที่ผู้ป่วยรับประทานในช่วงเวลานั้น ๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะได้นำข้อด้อยเหล่านี้มาปรับปรุงการเก็บข้อมูลต่อไป

ผลการศึกษาทางกล้องจุลทรรศน์ พบว่าผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะมีเม็ดเลือดแดง และเม็ดเลือดขาวออกมาในปัสสาวะ ร้อยละ 68.7 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องพยาธิสภาพที่เกิดจากก้อนนิ่วทำให้เกิดการระคายเคืองต่อเยื่อบุทางเดินปัสสาวะ⁷ นอกจากนี้ยังพบผลึกในปัสสาวะ ร้อยละ 8.8 และพบว่าชนิดของผลึกในปัสสาวะเป็นชนิดเดียวกับองค์ประกอบของนิ่ว ร้อยละ 72.2 เมื่อพิจารณาผลึกแต่ละชนิด พบว่า ในผู้ป่วยนิ่วที่พบผลึกแคลเซียมออกซาเลตในปัสสาวะมีโอกาสที่องค์ประกอบของนิ่วจะเป็นแคลเซียมออกซาเลต ร้อยละ 76.5 และในผู้ป่วยที่พบผลึกกรดยูริกมีโอกาสที่องค์ประกอบของนิ่วจะเป็นกรดยูริก ร้อยละ 75.0 ส่วนผลึกอะมอร์ฟัส และผลึกทริปเปิลฟอสเฟต ยังมีข้อมูลไม่เพียงพอที่จะสรุปความสัมพันธ์ของชนิดผลึกกับองค์ประกอบของนิ่วซึ่งผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลต่อไป

สรุป

ผู้ป่วยนิ่วทางเดินปัสสาวะที่พบผลึกกรดยูริกหรือออกซาเลตในปัสสาวะ จะมีโอกาสที่องค์ประกอบของนิ่วเป็นกรดยูริกหรือออกซาเลต ร้อยละ 76.5 และ 75.0 ตามลำดับ ส่วนผลึกชนิดอื่นยังมีข้อมูลไม่เพียงพอที่ใช้ทำนายองค์ประกอบของนิ่วได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นักศึกษาแพทย์รัชฎา เหมินทร์ นักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ 2 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการรวบรวมข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

1. Uribarri J, Man S, Carroll JH. The first kidney stone. *Ann Intern Med* 1989; 111: 1006-1009.
2. Schneider HJ. Pathogenesis of urolithiasis. In: Schneider HJ, ed. *Urolithiasis: Etiology and diagnosis*. Berlin: Springer-Verlag, 1985: 200-207.

3. Brendler C. Evaluation of the urolithiasis patient. In: Walsh PC, Retik AB, Wein A, eds. Campbell's Urology. 7th ed. Philadelphia: W.B. Saunders, 1998: 155.
4. พิมพ์จิต ตามพวรรณ, วัชรินทร์ รุกขไชยศิริกุล. อินฟราเรดสเปกโทรสโคปี. ใน: พิมพ์จิต ตามพวรรณ, วัชรินทร์ รุกขไชยศิริกุล. สเปกโทรสโคปีของสารอินทรีย์. สงขลา: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542: 208-270.
5. Brendler C. Evaluation of the urologic patient. In: Walsh PC, Retik AB, Wein A, eds. Campbell's Urology. 7th ed. Philadelphia: W.B. Saunders, 1998: 154.
6. Menon M, Parulkar B, Drach G. Urinary lithiasis: Etiology, diagnosis, and medical management. In: Walsh PC, Retik AB, Wein A, eds. Campbell's Urology. 7th ed. Philadelphia: W.B. Saunders, 1998: 2662-2670.
7. Stoller M, Bolton D. Urinary stone disease. In: Tanagho E, McAnich J. eds. Smith's general Urology. 14th ed. Connecticut: Prentice-Hall International Inc. 1995: 284-287.